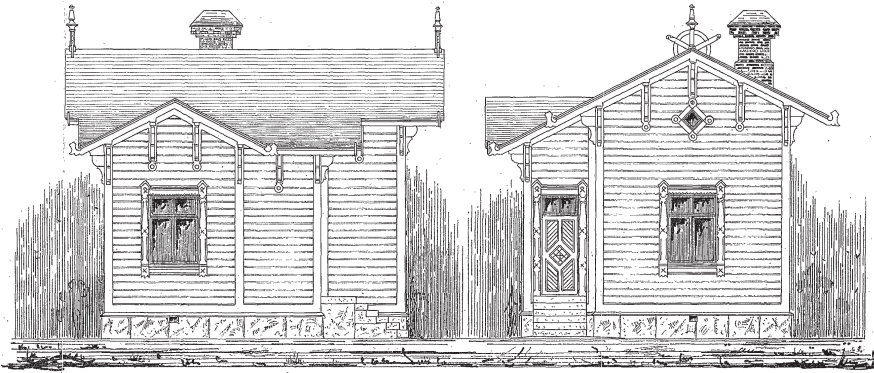

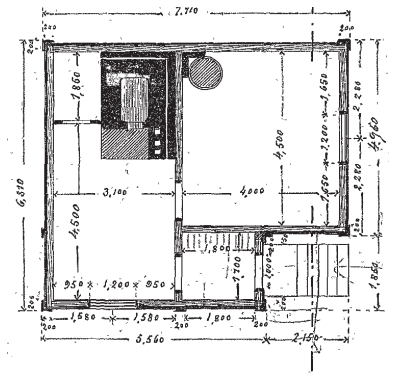
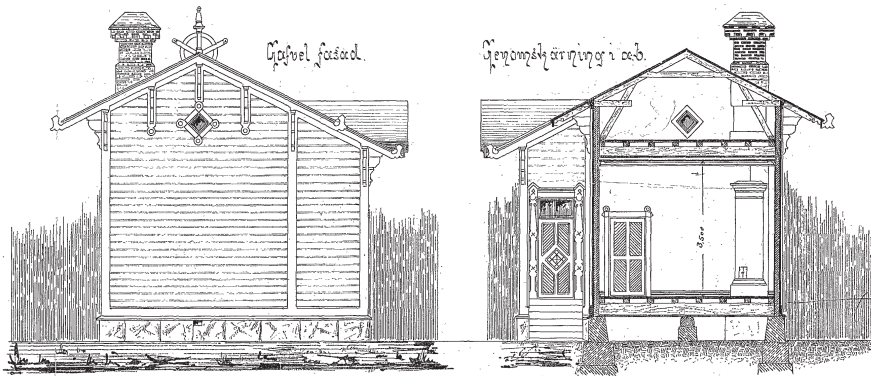
RAUTATIERAKENNUKSET

Rautatierakennusten korjausohjeet 5

Yksinkertainen vahtitupa

Vahtitupa vuodelta 1896

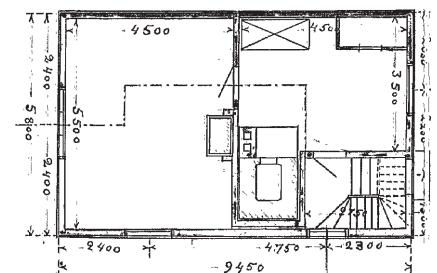
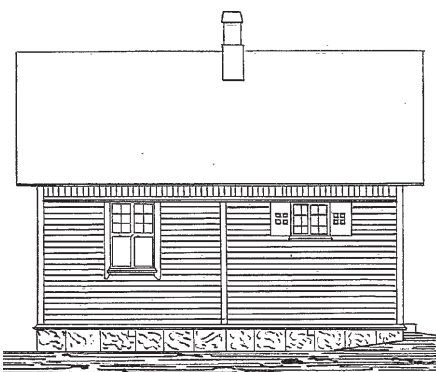
Vahtituvat rakennettiin radan varsilla ja asemilla asuvien ratavartijoiden käyttöön. Alunperin ratavahtin mökkejä rakennettiin 2 - 2,5 km:n välein, myöhemmin noin 5 km:n välein. Vuonna 1920 niitä oli koko maassa yli 850.

Ratavartijan tehtävänä oli huolehtia siitä, että rata säilyi kulkukelpoisena ympäri vuoden. Kesällä varmistettiin, että eläimet eivät päässeet radalle ja tarkkailtiin kiskojen pituusvaihteluita lämpimällä säällä, talvisin lumi ja pakkaset aiheuttivat työtä.

Ratavartijoiden käyttöön tarkoitetut mökit olivat kooltaan varsin vaatimattomia, mutta ne pyrittiin rakentamaan yhtä

huolellisesti ja hyvillä rakennuspaikoille kuin muutkin rautatierakennukset.

Vanhimmat tyypit ovat suuruudeltaan vain noin 25 m². Niissä on vain yksi huone leivinuuneineen ja lisäksi pieni kuisti. Vähitellen mökit rakennettiin hiukan tilavammiksi ja niihin tehtiin huoneen lisäksi erillinen keittiö ja eteinen. Rakennukseen tai sen läheisyyteen rakennettiin ruokakellari tiilestä. Vahtitupaan tehtiin ulkorakennus, jossa oli kahden lehmän navetta, käymälä, halkovaja ja ruoka-aitta. Myöhemmin rakennettiin ratavartijoille myös sauna-leivintupia.

Vahtitupa vuodelta 1909

TILAJÄSENTELY

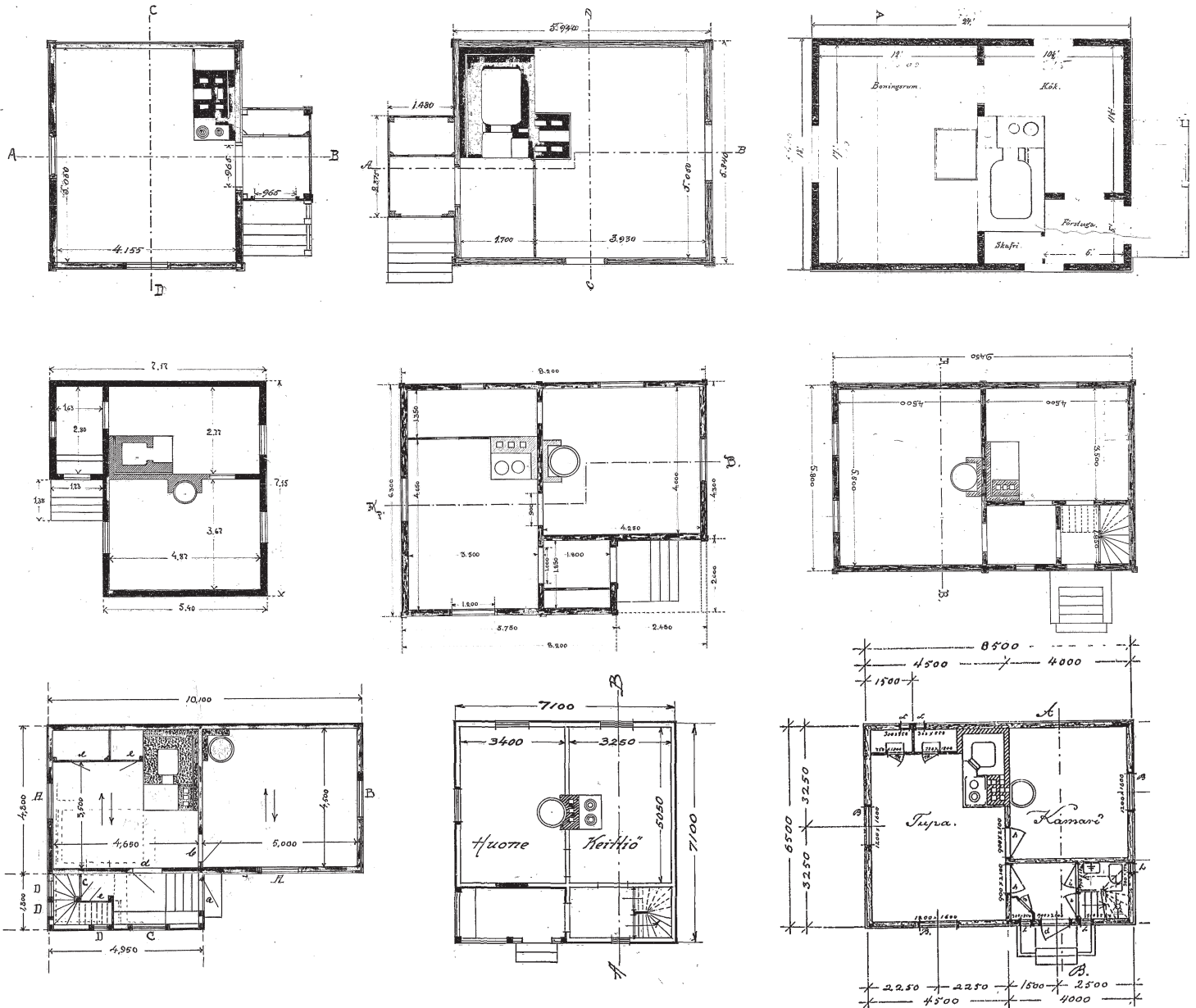
Vanhimmat vahtituvat olivat kooltaan varsin pieniä, vain noin 4,5x5 m. Vanhimmissa tyypeissä oli vain yksi huone ja erillinen kuisti. Hyvin pian vahtitupaa parannettiin siten, että huoneesta erotettiin erillinen pieni tila, jossa leivinuuni sijaitsi. Ulkoasultaan nämä vanhimmat tyypit olivat varsin yksinkertaisia harjakattoisia rakennuksia, joihin kuisti oli yhdistetty joko poikkiharjalla tai pulpettikattoisena. Käynti ulkolle oli yleensä ulkokautta.

Vähitellen etutila suureni keittiöksi, kuisti eteistilaksi ja rakennuksen pinta-ala kasvoi 40 m²:stä yli 50 m²:iin. Muoto vaihteli selkeästä suorakaiteesta monimuotoiseen, poikkipäädyyllä elävöitettyyn rakennustyyppiin. Vuosisadan vaihteeseen tultaessa vahtituvasta oli tullut koristeellinen, poikkipäätysten ja yksityiskohtien rikastama rakennus.

Tämän vuosisadan alussa vahtitupien rakentamisessa kuitenkin muussakin rautatierakentamisessa tapahtui murros: vahtituvat muuttuivat ulkoasultaan yksinkertaisemmiksi ja koristelu sai jugendvaikutteita, vaikka pohjamuoto säilyikin ennallaan. Ullakon korkeus kasvoi, rakennuksiin alettiin tehdä sisäpuolisia ullakon portaita ja yläikkunoita. Kattomuoto muuttui satulakattosta aumatuksi korkeaharjaiseksi katoksi. Keittiötila suureni ollen jo tilavampi kuin varsinainen asuinhuone.

Rakennuksen pohjamuoto yksinkertaistui uudelleen 1920-luvulle tultaessa suorakaiteeksi. Molemmat huonetilat olivat lähes samankokoiset, katto oli harjakatto ja kuisti vakiintui avokuistiksi. Kookkaat leivinuunit hävisivät, ja ne korvattiin pienikokoisemmilla puuliesillä ja peltikuorisilla uuneilla.

Vahtitupien pohjamuodon muuttuminen (ei mittakaavassa)

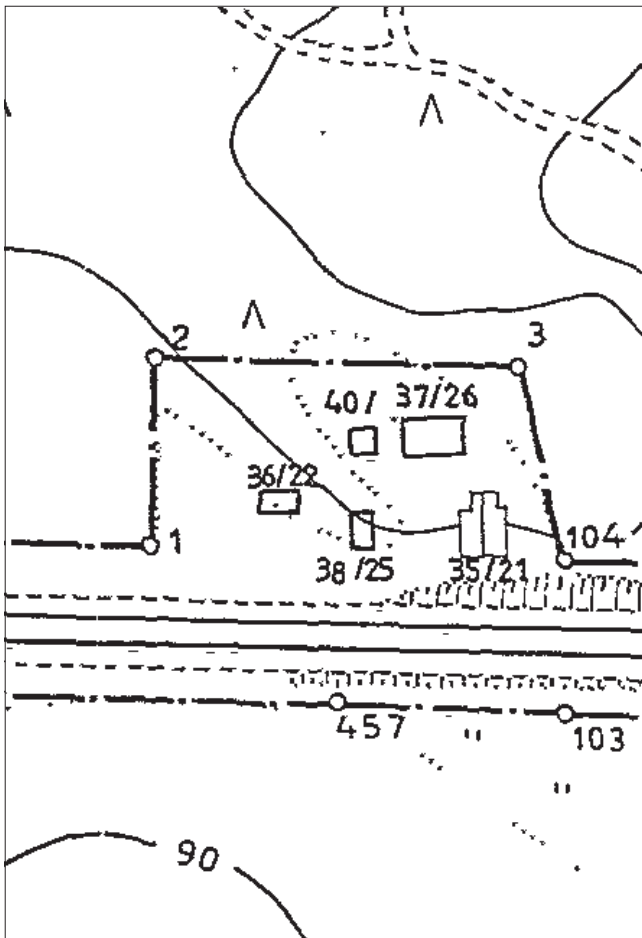
NYKYTILANNE

Liikenteen teknistyessä on koko ratavartijoiden ammattikunta hävinnyt rautateiltä. Niinpä tiheä vahtitupien verkosto on jäänyt käyttöä vaille. Suurin osa on purettu. Maassamme on säilynyt tuskin kymmenesosa kaikista alkuperäisistä vahtituvista. Suurin osa vielä säilyneistä ratavartijan taloista on joko vakituksessa tai loma-asutokäytössä. Niiden kunto on yhtä kirjava.

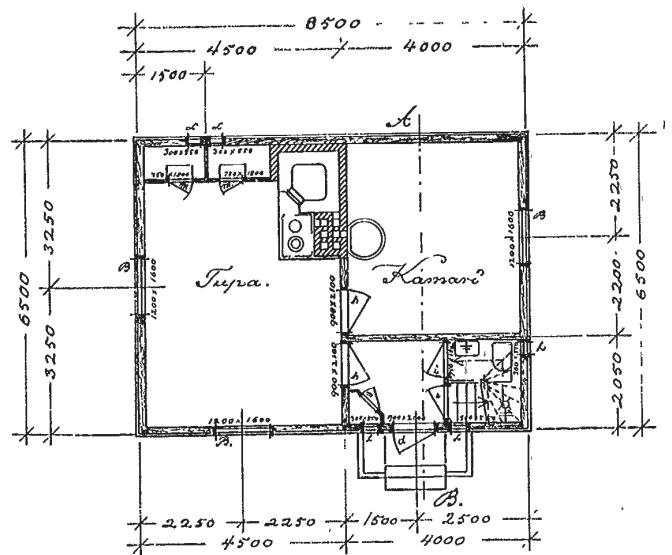
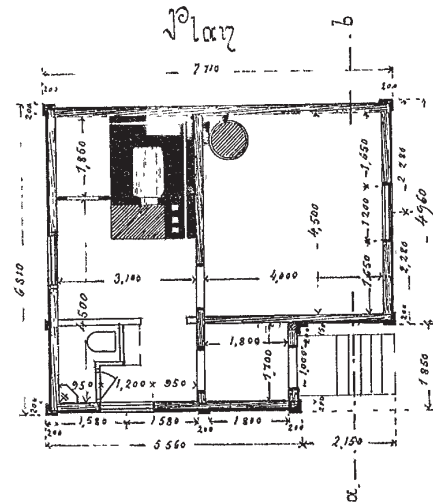
KOSTEAT TILAT

Peseytymistilat puuttuvat vahtituvista kokonaan eikä sinne kovin suuria tiloja mahdukaan. Luontevin paikka kosteiden tilojen sijoitukselle ovat eteistilat tai portaiden alusta, jonne voidaan rakentaa pieni suihku/wc. Ullakkoa voidaan käyttää aputilana, esimerkiksi lämminvesivaraajalle jne. Isompien kosteiden tilojen paikka on ulkorakennuksessa, jonne voidaan tehdä sauna- ja pesutilat ja mahdollisesti apukeittiö.

Museoviraston korjauskortti Kosteiden tilojen rakentaminen, KK II.

Vahtitupa (35/21) Riihimäki-Pietari-rataosan varrella

Märkätilojen sijoitusvaihtoehtoja vahtituvissa

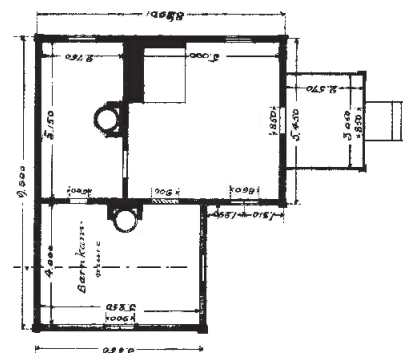
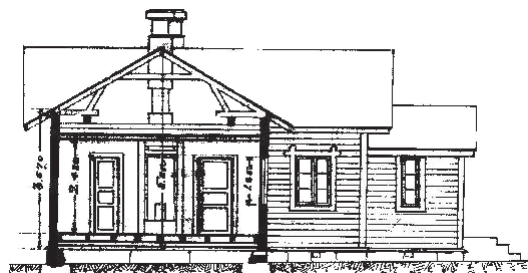
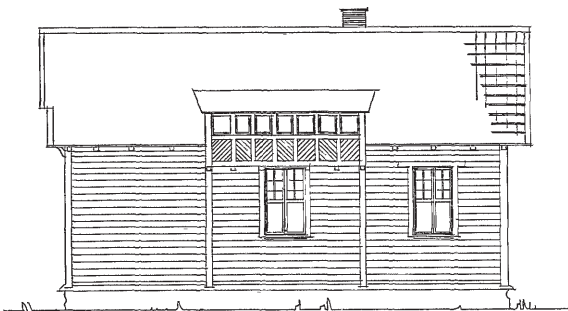
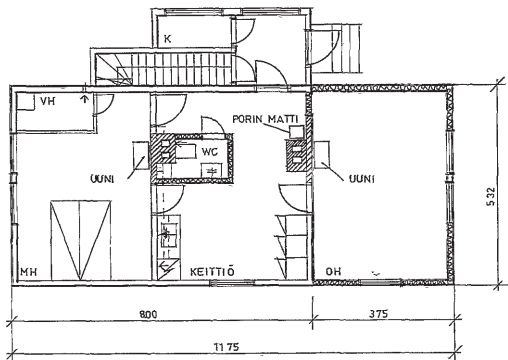
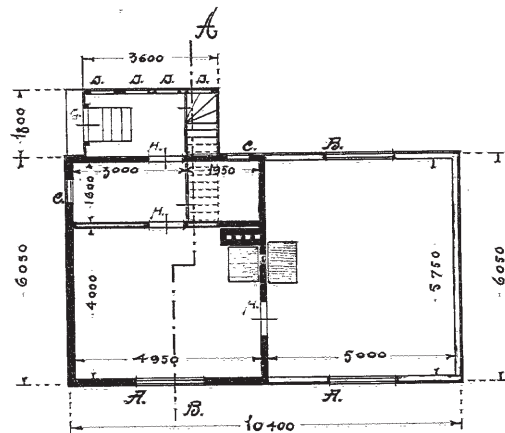
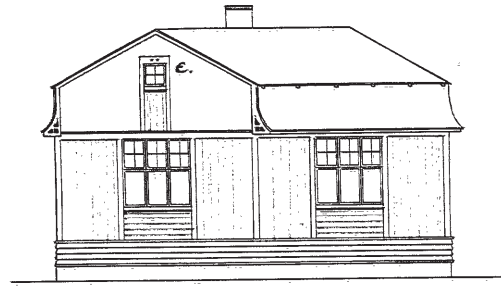
MUUTOKSET

Vahtituvat ovat ulkorakennusten ohella säilyttämisen kannalta ongelmallinen rakennusryhmä. Vahtituvat on rakennettu tyyppiirustusten mukaan ja niitä on ollut lukumääräisesti paljon. Kuitenkin piittaamaton hoito on hävittänyt niistä useimmat, joten alkuperäisinä säilyneitä kokonaisuuksia on enää vähän jäljellä. Rakennuksille luonteenomaiset yksityiskohdat ovat aikojen kuluessa myös hävinneet.

Juuri vahtitupien kohdalla on erityisen tärkeää ympäristöstä huolehtiminen. Vahtitupia on rakennettu hyvinkin erilaisille rakennuspaikoille: jotkut sijaitsevat syrjäisillä paikoilla radan varressa, jotkut lähellä taajamien keskustoja. Vahtitupien säilymisen kannalta olisikin suotavaa, että niiden ympärille jätettäisiin riittävä maa-alue, tontti aidattaisiin tai rajattaisiin kasvillisuudella. Tilaa tulisi jättää myös hyötynuutarhalle. Vahtitupa ulkorakennuksineen muodostaa rakennuskokouksen, jonka kaikkiin osiin tulisi suhtautua yhtä kunnioittavasti.

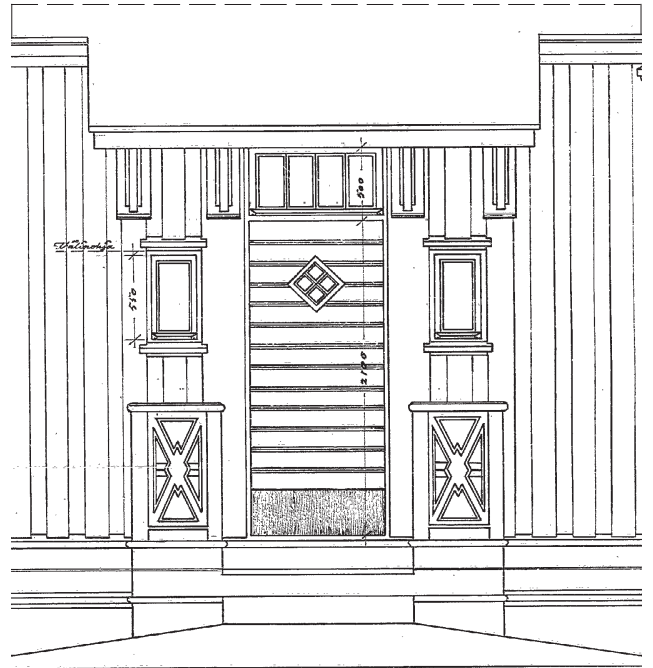
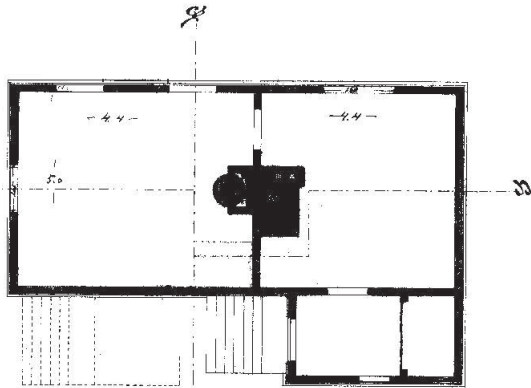
LAAJENNUKSET

Vaikka yksinkertaiset vahtituvat oli suunniteltu kelvollisiksi asumukseksi ratavartijoille, ne kävivät nopeasti liian pieniksi varsinkin lapsiperheille. Niinpä varsin pian rakentamisen jälkeen niitä jouduttiin laajentamaan useimmiten yhden huoneen verran. Mitä nopeammin rakentamisen jälkeen laajennukset tehtiin, sen varmemmin ne tehtiin alkuperäistä rakennustapaa noudattaen. Useimmiten vahtitupia laajennettiin rungon pituussuunnassa. Laajennukset olivat hirsirakenteisia kuten alkuperäinenkin rakennus. Uusi osa yhdistettiin vanhaan rakennukseen tavallisesti poikkipäädellä ja koristettiin vanhaa rakennusta rikkaammin, esimerkiksi kolmiikkunaryhmällä. Suurin osa laajennuksista on tehty vanhaa rakennusta kunnioittaen, jopa sitä täydentäen. Erilaisia kuisteja on yksinkertaisiin vahtitupiin rakennettu useissa vaiheissa. Tässä suhteessa miltei jokainen vahtitupa on tyyppipiirustuksista poikkeava oma yksilönsä.

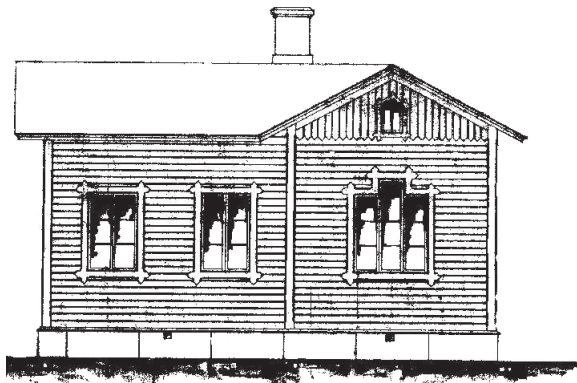

Vahtitupien erilaisia laajennustapoja

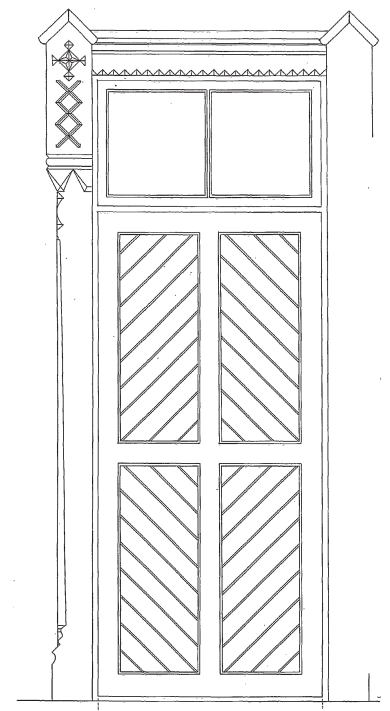
Vahtitupien nykyinen laajentaminen on ongelmallista: toisaalta tilat ovat niin pieniä, että niiden laajentaminen on usein rakennuksen käytön kannalta välttämätöntä, toisaalta taas laajentaminen helposti hävittää rakennukselle ominaiset mittasuhteet ja luonteen. Kuistien ja katostenkin lisääminen saattaa hävittää rakennukselle luonteenomaisia yksityiskohtia, konsolleja, ikkunoita, kaiteita jne. Tässä tilanteessa tulisi laajennusten kokonaistarpeet harkita tarkoin ja mieluiten käyttää ulkorakennuksia hyödyksi. Uusia ulkorakennuksia voidaan myös rakentaa vanhaa rakennuskantaa täydentämään, kunhan ne sopeutetaan olemassaoleviin rakennuksiin.

Kuistin malli v:n 1913 vahtituvassa

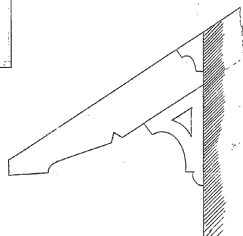
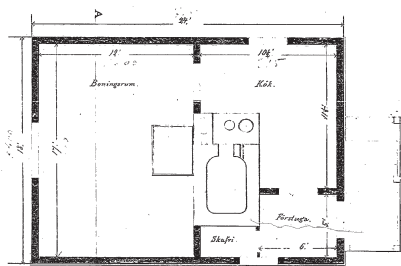
Vahtituvan laajennus v:lta 1908

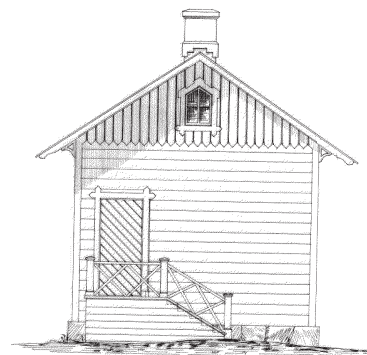
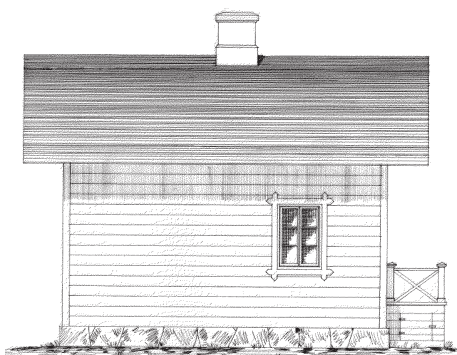
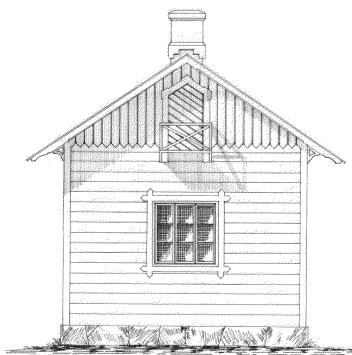
Vahtituvan ulko-ovi 1890-luvulta

TYYPPI 1

1870 -luku

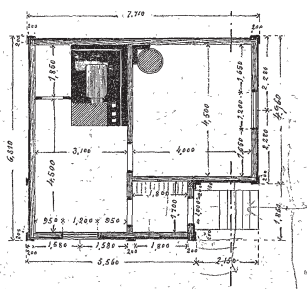

1. JÄSENTELY epäsymmetrinen
2. KATTO harjakatto, kolmiorimahuopa
3. SEINÄT vaakapaneeli (väh.25x150 mm), yläosa riippuva saumarimalaudoitus
4. DETALJIT muotoillut kattotuolien päät, ristinurkkaiset vuorilaudat, 6- ja 9- ruutuiset ikkunat

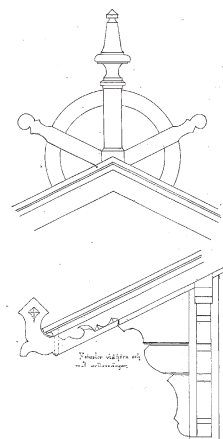

TYYPPI 2

v. 1896

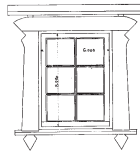
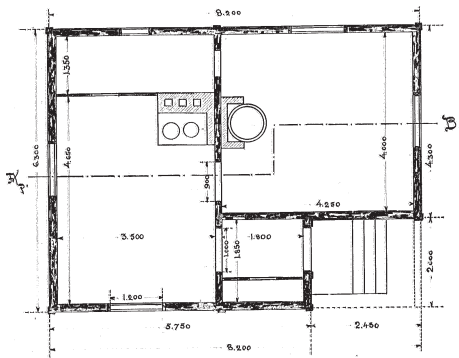

1. JÄSENTELY epäsymmetrinen, poikkipäätyjen käyttö julkisivuissa
2. KATTO harjakatto, kolmiorimahuopa
3. SEINÄT vaakapaneeli, leveä alalista ja sokkelilista
4. DETALJIT koristeelliset yksityiskohdat: konsolit, räystäskoristeet, harjakoristeet, T-ikkunat, päädyssä vinossa oleva neliöikkuna

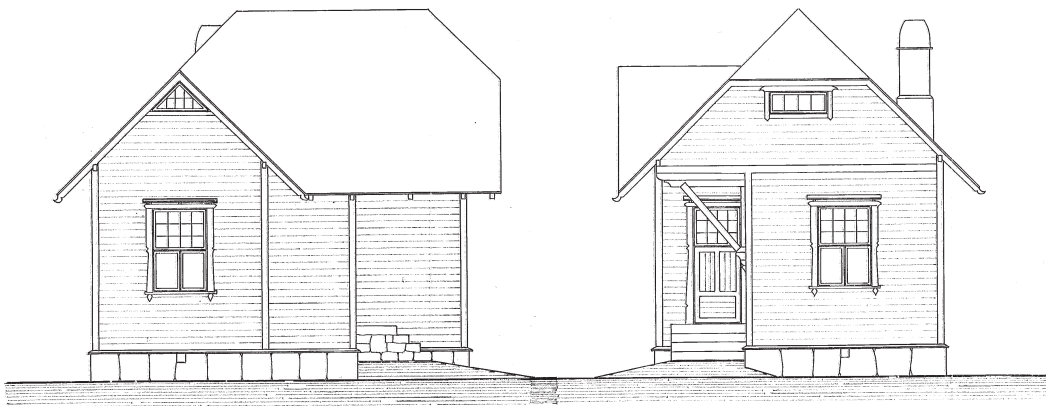

TYYPPI 3

v. 1906

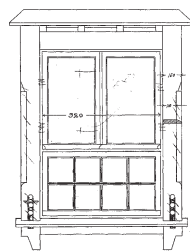
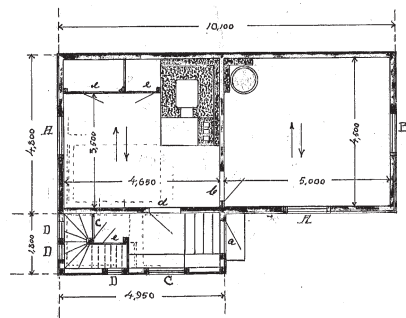

- 1. JÄSENTELY epäsymmetrinen, monimuotoinen
- 2. KATTO korkea aumattu katto, poikkipääty harjakattoinen
- 3. SEINÄT vaakapaneeli, sokkelilista
- 4. DETALJIT T-ikkunat, joissa yläosa pieniruutuinen, pieniruutuiset yläikkunat, sisäänkäynnin kannattajana koristeellinen konsoli

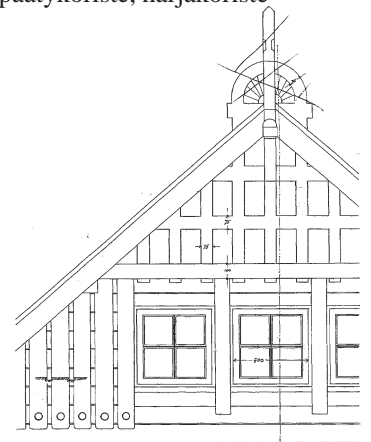
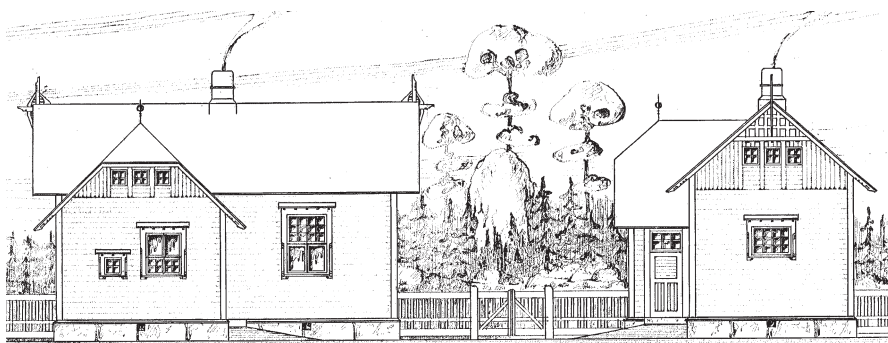

TYYPPI 4

v. 1907

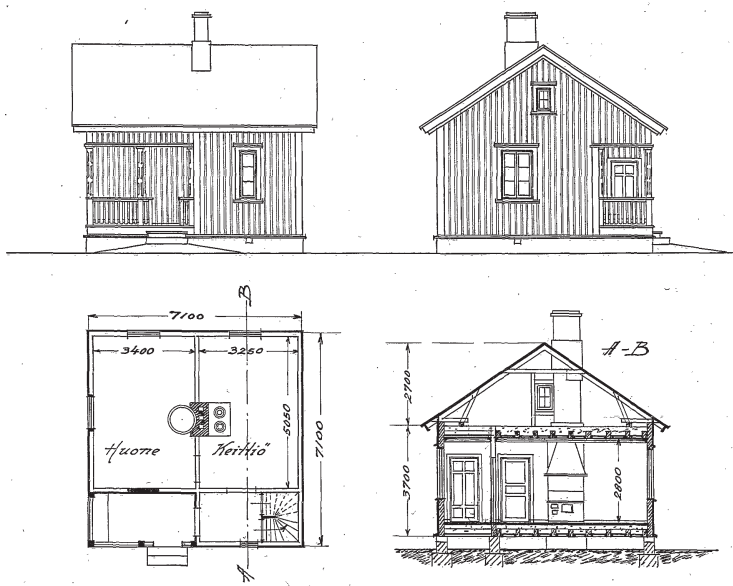

- 1. JÄSENTELY epäsymmetrinen, poikkipäätyjen käyttö julkisivuissa
- 2. KATTO harjakatto, aumattu poikkipääty
- 3. SEINÄT vaakapaneeli, sokkelilista, päädyssä riippuva pystylaudoituus
- 4. DETALJIT T-ikkunat, joissa yläosa pieniruutuinen, pieniruutuiset yläikkunat, harjan päätykoriste, harjakoriste

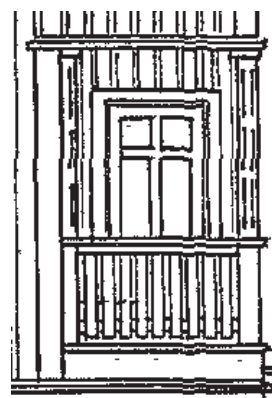

TYYPPI 5

v. 1918

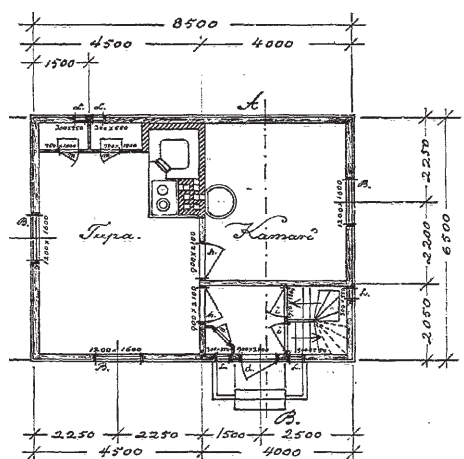

- 1. JÄSENTELY epäsymmetrinen
- 2. KATTO harjakatto, huopakate tai tiili
- 3. SEINÄT pystylomalauta, leveä alalista ja sokkelilista, vaakalista tasakerran kohdalla
- 3. SEINÄT avokuisti, koristeelliset, leveät nurkkapilasterit ja kapiteelit, pieniruutuiset T-ikkunat, klassismin vaikutteita

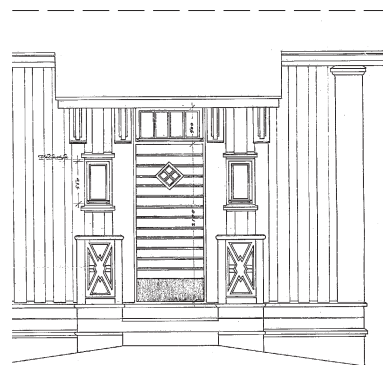
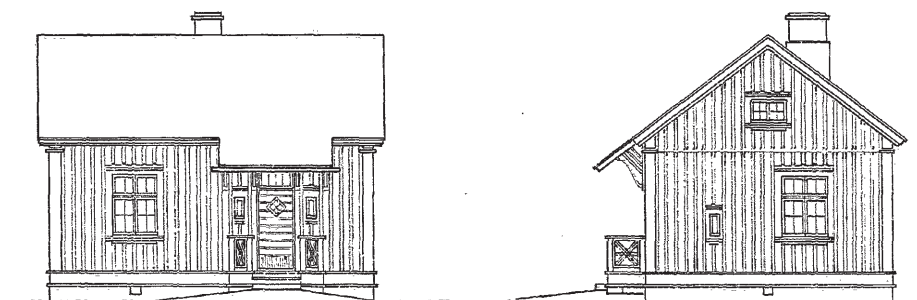

TYYPPI 6

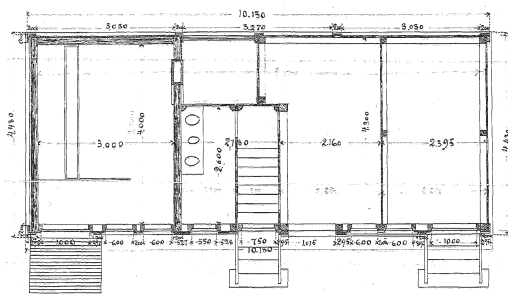
v. 1928

- 1. JÄSENTELY pohja symmetrinen, mahdollisesti laajennus
- 2. KATTO harjakatto, huopa tai tiili
- 3. SEINÄT yksinkertainen pystylomalaudoitus
- 4. DETALJIT avokuisti, 6-ruutuiset ikkunat

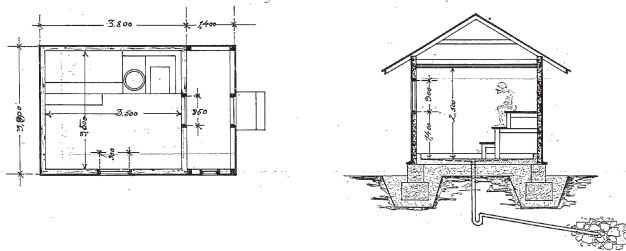
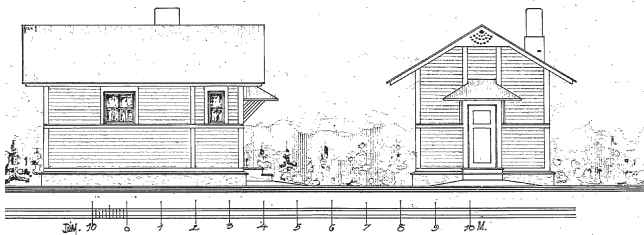

Fähus, Sätin, Wedlids o. Matkob.
1896

Vahtituvan ulkorakennus v:lta 1896

...RITNING TILL BÄNVAHTSBADSTUGA.
PIIRUUTUS RATAVAHDIN HUONAKYI.

Vahtituvan sauna v:lta 1908

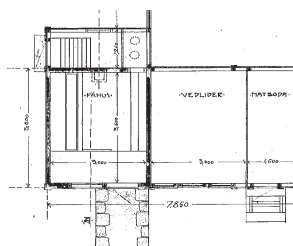
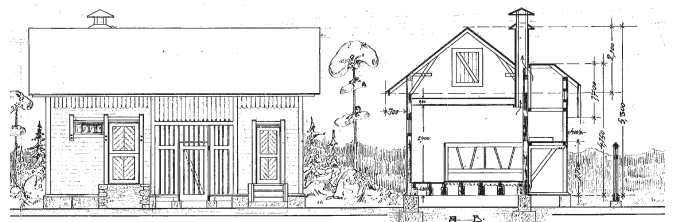
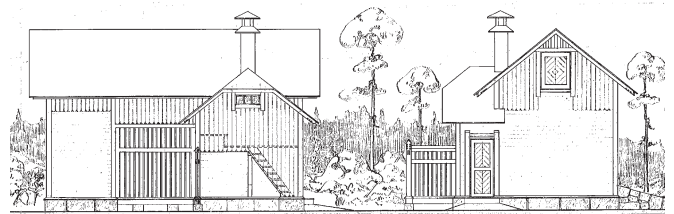
ULKORAKENNUKSET

Ratavartijan asuntoon kuului ohjeiden mukaan kahden lehmän navetta, halkovaja, ruoka-aitta ja käymälä. Vuosisadan alusta lähtien ratavartijoiden asuntoihin tehtiin myös saunat, joissa oli pyykinpesupata ja leivinuuni. Kellari muurattiin tiilestä joko rakennuksen alle tai erilliseksi ja varustettiin tulisijalla.

Vahtituvat rakennettiin aikoinaan hyvinkin autoille paikoille radan varsille. Päinvastoin kuin muussa rakentamisessa ympäristöön ei ehditty kiinnittää paljonkaan huomiota muun rautatierakentamisen edistyessä pikavauhtia. Niinpä ulkorakennukset sijoitettiin asuinrakennuksen ympärille siten, että ne muodostivat suojatun pihapiirin. Nykypäivänä kasvillisuus ympäröi vahtitupia ja sen ulkorakennuksia.

Varsinkin vahtitupien kaltaisissa pienissä rakennuksissa ulkorakennusten hyötykäyttö on välttämätöntä. Niihin voidaan sijoittaa pesu- ja pyykinhuoltotiloja, verstaita, varastoja jne. Autotallin rakentaminen vanhaan ulkorakennukseen aiheuttaa kuitenkin useimmissa ulkorakennustyypeissä rakennuksen julkisivuihin liian suuria muutoksia: oviaukkoja ei tulisi suurentaa.

RITNING TILL UTHUS FÖR LINJEVAKTSTUGA.

Vahtituvan ulkorakennus v:lta 1907

KIERRÄTYSTÄ, RAKENNUSMATERIAALIA, NEUVOJA

Suomessa on tällä hetkellä lukuisia kierrätyskeskuksia ja korjausrakentamisen neuvontapisteitä. Tässä niistä muutamia, kysy oman alueesi mahdollisuuksista aluemuseosta tai ympäristökeskuksesta!

Naulankantaan rakentamiskeskus
JOENSUU, Rantakatu 15

Länsi-Uudenmaan korjausrakentamiskeskus r.y.
Rubrica
KARJAA, p. 019 - 233 070, 050 - 520 5320

Suomen Rakennussuojelukeskus
Torgaren museoalue
KRUUNUPYY, p. 06 - 834 5440
KOKKOLA, p. 06 - 831 3443

Päijät-Hämeen Raty r.y.
Rakennustarvikkeiden kierrätyskeskus
LAHTI, p. 03 - 752 5140

Rakennuskulttuuritalo Toivo
PORI, p. 02 - 621 1051

Itä-Uudenmaan Rakennussuojelussäätiö
PORVOO, p. 019 - 524 6603

Varaosapankki Tammela
RAUMA, p. 02 - 834 4750

Salon seudun rakentamistaitokeskus
SALO, p. 02 - 728 3438

Korjausrakentamiskeskus Lepistö
VARKAUS, p. 0500 - 671 593

RAKENNUSPIIRUSTUKSET

VR:n ja Ratahallintokeskuksen piirustusarkisto:
VR Yhtymä Oy:n hallintorakennus, 4. krs.
Vilhonkatu 13, 00100 Helsinki
Puh: 09-7071

MUUTA KORJAUSAINEISTOA

RT-kortit, Rakennustietokeskus
Rakentamismääräykset
RIL, käsikirjat
Muut normit ja ohjeet

RAUTATIERAKENNUSPERINNÖSTÄ HUOLEHTIMINEN JA VASTUUALUEET

OMISTAJAT: VR Yhtymä Oy, Ratahallintokeskus,
Valtion kiinteistölaitos, Yksityiset omistajat

Isännöinti
Kunnossapito
Suunnittelu
Rakennuttaminen

MUSEOVIRASTO
Korjausohjeet
Neuvonta

MAAKUNTAMUSEOT, ALUEARKKITEHDIT
Tutkimus
Neuvonta

KUNTA Rakennusvalvonta
Rakentamismääräysten noudattaminen
Palotarkastus, nuohous
Korjausneuvonta

KIRJALLISUUTTA

Aho, Juhani 1892. Rautatie. WSOY.

Hakalin, Pekka 1984. Hirsirakentaminen. Rakentajain
Kustannus.

Heikkinen, Maire 1989. Talo kautta aikojen. Kiinteän
sisustuksen historia. Rakentajain Kustannus.

Kaila, Panu 1997. Talotohtori. WSOY.

Kaila, Panu, Pietarila, Pentti, Tomminen Hannu 1987.
Talo kautta aikojen. Julkisivujen historia. Rakentajain
Kustannus.

Mattinen, Maire (toim.) 1997. Valtion rakennusperinnön
vaaliminen. Museovirasto.

Rautateiden arkkitehtuuri. Järnvägarnas arkitektur.

Asemarakennuksia 1857-1941 Stationsbyggnader.

Näyttelyluettelo 1984. Suomen Rakennustaiteen Seura
ja Alvar Aalto -museo.

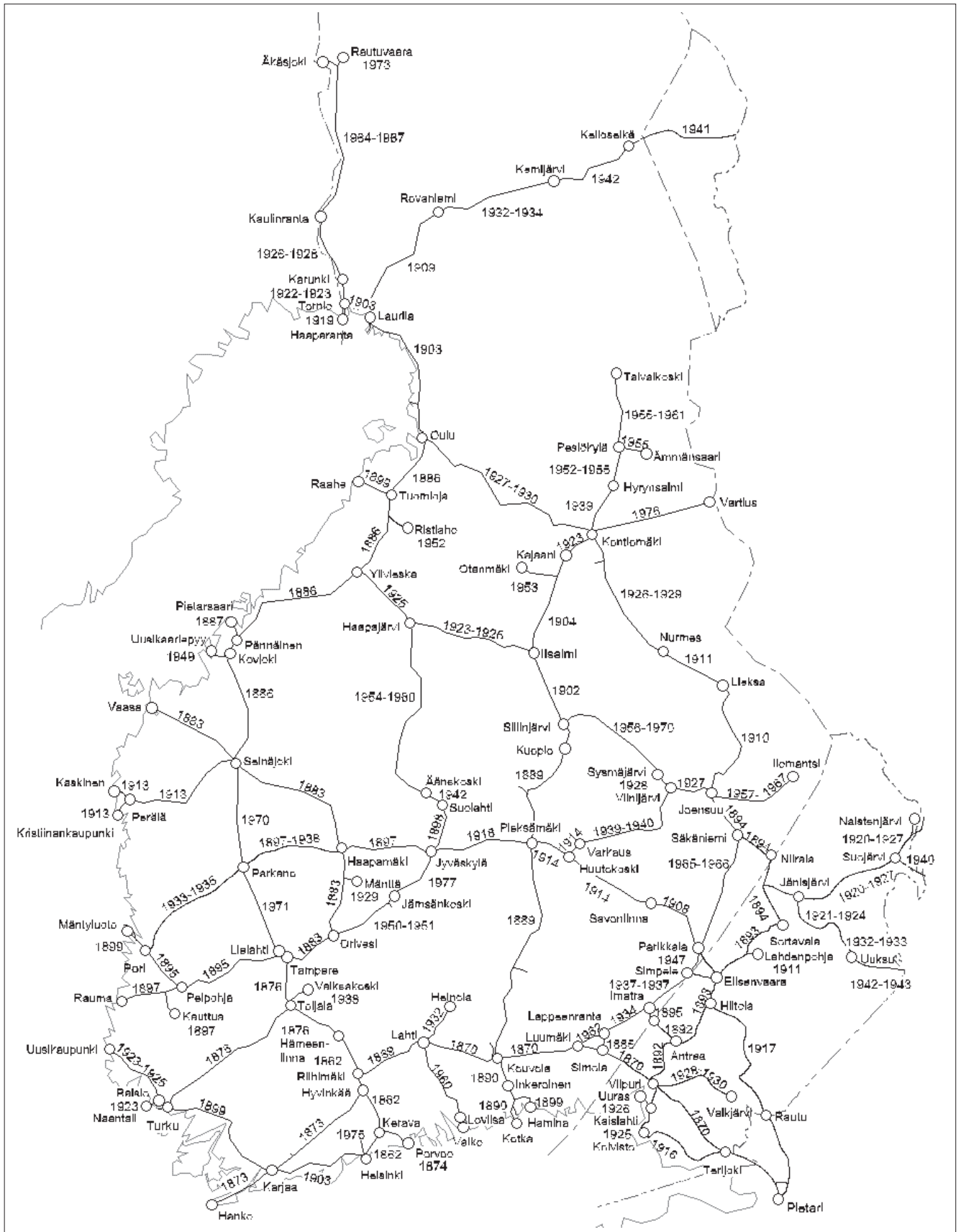
Rintala, Liisa 1991. Valtion tuki rakennussuojeluun.

Mistä tukea rakennusten ja niiden ympäristön hoitoon ja
korjaukseen. Ympäristöministeriö.

Valanto, Sirkka 1982. Suomen rautatieasemat vuosina
1857-1920. Museovirasto.

Valtion entistämis- ja korjausavustukset. Esite.
Museovirasto 1997.

RATAVERKON KEHITYS

KORJAUSKORTIN KÄYTTÄJÄLLE

Museovirasto on valmistanut rautatierakennuksia koskevat korjausohjeet kesällä 1997. Ne on tarkoitettu rakennusten omistajien käyttöön helpottamaan vanhojen rakennusten kunnossapitoa ja korjausta. Ohjeista voi olla myös hyötyä joillekin rautateiden historiasta, kulttuurihistoriasta tai muuten vanhoista rakennuksista kiinnostuneille.

Korjausohjeiden ensimmäisessä osassa on käsitelty rautatierakentamista yleensä sekä sellaisia korjausohjeita, jotka ovat sovellettavissa mihin hirsirakenteiseen rautatierakennustyyppiin hyvänsä. Vihkossa on lisäksi tietoa korjausraken-

tamisessa käytettävistä materiaaleista sekä ohjeita antavista viranomaisista.

Muissa osissa keskitytään yksityiskohtaisemmin eri rakennustyypeihin. Kaksoisvahtituvat ovat aseman jälkeen yleisin rautatierakennustyyppi, joten niiden sisä- ja ulkopuolista korjausta on selvitelty omassa vihkossaan. Lisäksi ovat ohjeet asemapäällikön talon ja vahtituvan korjaamista varten.

Tarkoituksena on, että Museoviraston laatimia korjauskortteja (KK 1-19) käytetään yhdessä rautatierakennusten ohjeiden kanssa.

JULKAISIJA

Museovirasto
Rakennushistorian osasto
PL 187, 00171 Helsinki
Puh: 09 - 4050 378

TEKIJÄT

arkkitehti Anna-Maarit Reijonen
taittaja Merja Hänninen-Paasio

Museoviraston työryhmä:
tutkija Sinikka Joutsalmi
rakennuskonservaattori Pentti Pietarila
suunnittelija Seija Linnanmäki
arkkitehti Martti Jokinen
suunnittelija Maire Heikkinen

Ohjaava työryhmä:
Ratahallintokeskus: Simo Kariluoma
Oy VR-Yhtymä Ab: Pirjo Huvila
Valtion Kiinteistölaitos: Auli Karjalainen, Asko Toppinen

ISBN 951-616-021-2 (koko teos)
ISBN 951-616-027-1 (osa 5)
Toinen painos, 1998
ISBN 951-616-090-5 (koko teos,PDF)
ISBN 951-616-095-6 (osa 5,PDF) 2003

MUSEOVIRASTON KORJAUSKORTIT

Yleiskortti	KK 1
Lämmöneristyksen parantaminen	KK 2
Ulkolaudoituksen korjaus	KK 3
Huopakaton korjaus	KK 4
Peltikaton korjaus	KK 5
Tiilikaton korjaus	KK 6
Peltikaton maalaus	KK 7
Ikkunoiden korjaus	KK 8
Ovien korjaus	KK 9
Kuistin korjaus	KK 10
Kosteiden tilojen rakentaminen	KK 11
Keittomaali	KK 12
Öljymaali	KK 13
Tulisijat	KK 14
Puukaupunkien pihat ja aidat	KK 15
Hirsitalon rungon korjaus	KK 16
Hirsirakennusten siirto	KK 17
Pinkopahvi	KK 18
Pärekatto	KK 19
Kalkkirappaus	KK 20
Vaakarakenteet	KK 21
Kalkkimaalaus	KK 22
Perustus	KK 23

KK 20-23 ilmestyvät myöhemmin

MUSEOVIRASTO